

Hoe het bestuur van RELX steeds minder Nederlands werd

In de loop der jaren, sinds begin jaren 1990, is Elsevier en later RELX steeds minder Nederlands geworden. Dit proces begon met de fusie met Reed in 1993.

Pierre Vinken

In de jaren tachtig groeide Elsevier voornamelijk autonoom, doordat steeds meer nieuwe titels werden uitgebracht en bestaande titels voortdurend uitbreiden in aantal volumes. Het bedrijf was heel internationaal georiënteerd, maar het hoofdkantoor bleef in Amsterdam. Onder leiding van Pierre Vinken werden ook kleinere overnames gedaan. Eind jaren tachtig mislukte een poging om Kluwer in te lijven, maar in 1991 werd Pergamon Press uit Oxford overgenomen. Dat kan gezien worden als een eerste stap richting de Angelsaksische wereld, maar het samengaan van Elsevier met Reed in 1993 kan echt het begin genoemd worden van de verschuiving van het zwaartepunt richting Engeland en de VS.

Reed Elsevier

Vergelijkbaar met Shell en Unilever begon Reed Elsevier in 1993 als een gelijkwaardige Brits-Nederlandse onderneming met twee hoofdkantoren, twee bestuursvoorzitters, en twee aandelen. Maar de fusie van het Britse Reed en het Nederlandse Elsevier veranderde in de loop van de jaren steeds meer in een Brits-Amerikaanse onderneming.

Het officiële hoofdkantoor bevond zich vanaf het begin in Londen, en het was aanvankelijk niet de bedoeling dat een van beide partijen de overhand zou krijgen. Maar de strikte Brits-Nederlandse pariteit die in 1993 werd afgesproken, bleek moeilijk te handhaven. De Britten en de Nederlanders waren het in de eerste jaren na de fusie voortdurend oneens. Volgens Derk Haank, later zelf lid van het bestuur van Reed Elsevier, "was er altijd gedoe over wie de mooiste producten had en wie er bovenop lag in het bedrijf".

Crispin Davis

In 1999 werd oud-Unilever topman Morris Tabaksblat president-commissaris bij Reed Elsevier. Hij maakte een einde aan de Brits-Nederlandse onenigheid door de twee voorzitters Nigel Stapleton en Herman Bruggink te vervangen door één voorzitter, de Brit Crispin Davis. Ook de financiële

topman, Mark Armour, was een Brit. Een jaar later werd het Nederlandse hoofdkantoor voor het grootste gedeelte uitgekleeft. Een groep staf-functionarissen verhuisde naar Londen. De Nederlandse voorzitter van de ondernemingsraad beklagde zich destijds over het beperkte aantal Nederlanders in Londen. "In het Engelse hoofdkantoor zitten zeggen en schrijven twee Nederlanders. Dat past niet bij een echte multinational. Wij zouden liever een meer multiculturele samenstelling zien."

Onder Crispin Davis begon de gedaanteverwisseling van Reed Elsevier als uitgever van printproducten naar softwarebedrijf. In 1993 waren Reed en Elsevier nog grote uitgevers van nieuwsmedia en boeken. Nu is RELX een leverancier van data en data-analysesystemen voor de wetenschap, de juridische en medische wereld en het bedrijfsleven. Onder de opvolger van Davis, de Zweed Engstrom, is dit steeds harder gegaan. Waar print in 2000 nog 64% van de omzet uitmaakte, is dat de laatste jaren onder de 10% gezakt.

Nauwelijks Nederlanders

Tegenwoordig zijn in de top van RELX nauwelijks Nederlanders te vinden. Ceo Erik Engstrom is een Zweed, cfo Nick Luff een Brit. In het tienkoppige bestuur bekleedt één Nederlander, Marike van Lier Lels, een rol als niet-uitvoerend bestuurder, ofwel commissaris. Het 'executive team' van negen personen bestaat vooral uit Britten en Amerikanen en geen enkele Nederlander.

Dat vindt Jan Hommen, van 2005 tot 2009 president-commissaris bij Reed Elsevier, jammer. "Je kunt niet ontkennen dat managers meer associatie hebben met het land waar ze vandaan komen", zo laat hij in het FD weten. Dat uit zich in een afname van activiteiten en investeringen in Ne-

derland en ook van opdrachten voor de adviessector. Hommen heeft bij de opvolging van Crispin Davis in 2009 nog een poging gedaan een Nederlander benoemd te krijgen, maar daar was te weinig steun voor.

Verdwijnen van vakbladen

Met het verdwijnen van de vakbladen werden de Nederlandse activiteiten geraakt. Veel bladen hadden wortels in de Nederlandse uitgeverij Misset. De verkoop in 2017 van het weekblad Elsevier, dat ook zijn naam moest inleveren om geen verwarring te krijgen met de wetenschappelijke divisie van RELX, is hiervoor symbolisch. Maar volgens Arendo Joustra, hoofdredacteur van EW, was de verkoop een zakelijke afweging en zou het vermoedelijk niets uitgemaakt hebben als het hoofdkantoor in Nederland had gestaan of de ceo een Nederlander was geweest.

Wat Nederland rest is het hoofdkantoor van Elsevier aan de Amsterdamse Radarweg. Dat is nog steeds de grootste divisie van RELX, maar wordt op de hielen gezeten door de divisie Risk. In Nederland werken nog zo'n 1200 mensen, op een totaal van 33.000. De hoofdkantoren van de andere drie divisies bevinden zich in Londen (Reed Exhibitions), New York (Legal) en Atlanta (Risk).

RELX besloot in 2018 de dubbele juridische structuur op te heffen. Er kwam één vennootschap op Britse leest (plc) en één aandeel, dat echter ook aan de Amsterdamse beurs wordt verhandeld.

Erik Engstrom

IN DIT NUMMER

Rente-stijging goed voor dekkingsgraad	2	Elsevier Jan van Galenstraat	6
Algemene ledenvergadering april	3	Een Oostzaanse winkelier	7
Gesprek Marcel Toebak	4	Perikelen van een forens	8
Elsevier - TULIP- vervolg	5	Foto archief Ralph Lupton	8

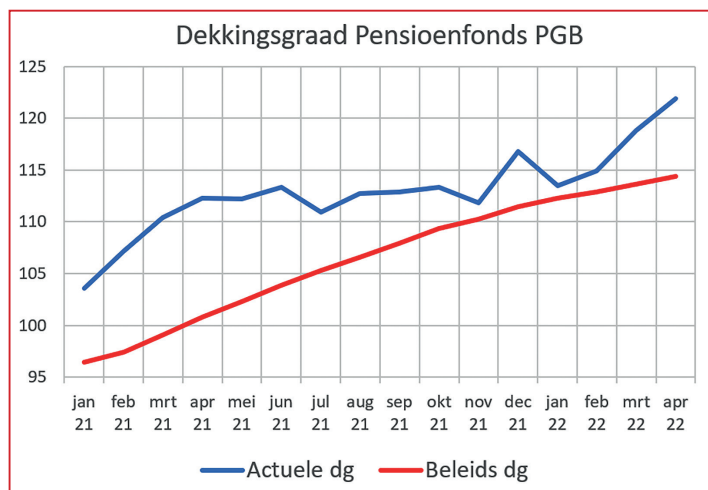
COMMENTAAR

In het vorige nummer schreef ik dat ik deze keer aandacht hoopte te besteden aan het nieuwe pensioenstelsel. Dat voornemen is niet doorgegaan. Weliswaar heeft de Tweede Kamer al enkele sessies met specialisten gewijd aan het wetsvoorstel dat in maart door minister Schouten is ingediend, maar dat heeft nog niet geleid tot nieuwswaardige aanpassingen of beslissingen. Hopelijk gaat het in het volgende nummer lukken.

Inmiddels heeft de Koepel Gepensioneerden, waar de VGEO via de VVG-PGB lid van is, wel van zich laten horen. De Koepel is ontevreden over het voorstel en is zelfs een petitie gestart. Daarover heeft u als het goed is mail ontvangen via de VVG-PGB. De belangrijkste eis is een aanpassing om de pensioenen blijvend te kunnen verhogen (indexeren). In mijn ogen een mooie wens, en ook wel begrijpelijk gezien de vele jaren zonder indexatie, maar wel volkomen onrealistisch. Indexatie kun je niet in een wet vastleggen, daar moet een pensioenfonds voldoende vermogen voor hebben. In de wet komt wel te staan wat "voldoende vermogen" betekent. In het nieuwe stelsel worden de regels daarvoor anders dan tot nu toe, met meer kans op indexatie maar ook sneller kans op korting van de pensioenrechten.

Bij het verslag van de Algemene Ledenvergadering in april op pagina 3 staat nog te lezen dat de locatie van het Dagje Uit toen nog niet vaststond. Inmiddels is de keuze op Leiden gevallen, zoals de secretaris aan de leden heeft laten weten. De details van het programma op 24 augustus worden later deze maand verstuurd. Het zal iedereen een genoeg doen als het er na twee jaar eindelijk weer van komt.

Jeroen Hogendorp

Ongekende rente-stijging goed voor dekkingsgraad

Dit jaar is de rente aan een ongekend snelle stijging bezig. Waar het rendement op tienjarige staatsleningen in december nog negatief was, is dat inmiddels gestegen naar 1,4 procent. Ook staatsleningen met andere looptijden zijn flink gestegen.

In het licht van rendementen uit het verleden is 1,4 procent nog steeds niet veel, maar vooral het tempo van de stijging is opvallend. Bovendien gebeurt dit nog zonder dat de Europese Centrale Bank aanpassingen aan het beleid heeft gedaan - er worden nog steeds staatsleningen opgekocht uit de markt en het rentetarief waartegen banken hun geld bij de ECB kunnen stallen is nog steeds negatief. Dit komt enerzijds door de rentestijging in de Verenigde Staten, waar de Central Bank al wel het beleid heeft aangepast dan wel wijzigingen heeft aangekondigd, en anderzijds doordat markten vooruitlopen op de onvermijdelijke koerswijziging van de ECB.

Positief effect op dekkingsgraad

Maar het is een bekend gegeven dat rentestijgingen een krachtig positief effect hebben op de dekkingsgraad van pensioenfonds. De rente waarmee de toekomstige verplichtingen worden berekend (de rekenrente) werkt namelijk sterk door naarmate de toekomst verder weg ligt, door het rente-op-rente effect. Een pensioenfonds hoeft nu minder vermogen te

hebben om later dezelfde bedragen te kunnen uitkeren. Voor PGB betekende het een toename van de actuele dekkingsgraad van 116,8 procent in december naar 121,9 procent per eind april. De beleidsdekkingsgraad (die middelt over de 12 voorgaande maanden) staat inmiddels op 114,4 procent. Dat is weer verder boven de 110 procent waarboven volgens de huidige regels indexatie is toegestaan. En het is fors meer dan de 105 procent die volgens de plannen van de coalitie de nieuwe indexatiegrens zal worden.

Verliezen op financiële markten

Deze gunstige ontwikkeling verloopt ondanks verliezen op de financiële markten vanwege de oorlog in Oekraïne. De aandelenkoersen van Europese aandelen staan bijvoorbeeld rond 15 procent lager dan eind vorig jaar. Uit het kwartaaloverzicht van PGB blijkt dat in het eerste kwartaal de beleggingen in aandelen bijna 5 procent hadden verloren, en de beleggingen in obligaties rond 8,5 procent. Anderhalve maand later zullen die percentages er niet beter op zijn

geworden. Toch compenseert de rentestijging deze verliezen ruimschoots.

Tegen de intuïtie

Dat is eigenlijk het vreemde en tegen de intuïtie ingaande aan het huidige systeem gebaseerd op rekenrente: een hogere rente is meestal nadelig voor de beleggingen, dus het pensioenvermogen wordt minder waard, maar de toekomstige verplichtingen worden teruggerekend naar het huidige vereiste vermogen door de hogere rekenrente nog lager. Omge-

keerd konden pensioenfonds de afgelopen jaren niet profiteren van de mooie rendementen op de aandelenmarkten, omdat toen de rente heel laag of zelfs negatief was. Per saldo gingen de dekkingsgraden toen onderuit. In het nieuwe pensioenstelsel speelt de rekenrente geen rol meer en wordt bij verhoging (of verlaging) van de pensioenen gekeken naar het gemiddelde behaalde en verwachte rendement, inclusief dat op aandelen.

HOOFDREDACTIE EN EINDREDACTIE: Jeroen Hogendorp

VORMGEVING: Jos Wachelder **BIJDRAGEN:** Jan de Waal, Tom ten Hoope, Willeke Casteren van Cattenburch, Paul Mostert

REDACTIEADRES: Rustenburgh 15, 1111 VD Diemen, Tel.: (06) 801 55 332

E-MAIL: redactie@vgeo.nl **WEBSITE:** www.vgeo.nl

VRAGEN OF MEDEDELINGEN? Als er veranderingen optreden, bijvoorbeeld door verhuizing of overlijden, kunt u dit kenbaar maken bij onze penningmeester Herman Engelen, Vechtensteinlaan 60, 3601 CL Maarssen. Tel: 0346-566350 E-mail: penningmeester@vgeo.nl

Voor zaken betreffende bestuur en organisatie kunt u contact opnemen met Paul Klein, Thierensweg 15, 1411 EW Naarden. Tel: 035-5389607, E-mail: pagklein@planet.nl

LIDMAATSCHAP EN CONTRIBUTIE VGEO-leden betalen jaarlijks € 14,- contributie.

Een vrijwillige verhoging van deze bedragen wordt zeer op prijs gesteld. Contributie s.v.p. overmaken op ING-rekening NL27 INGB 0000 100 802. t.n.v. Vereniging van Gepensioneerden Elsevier-Ondernemingen. Nadere informatie Herman Engelen, e-mail: penningmeester@vgeo.nl

DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF VERSCHIJNT AUGUSTUS 2022.

KOPIJ MOET UITERLIJK 2 AUGUSTUS BINNEN ZIJN.

ES ELSEVIER SENIOREN NIEUWSBRIEF
NIEUWSBRIEF

Algemene Ledenvergadering in april

Op 20 april werd voor het eerst sinds 2019 een reguliere ALV gehouden in 't Koetshuis in Nijkerk. De afgelopen twee jaar moest de vergadering per (elektronische) post gehouden worden, met daarnaast een extra bijeenkomst afgelopen oktober.

Het weer was, zoals bijna vanzelfsprekend, prachtig. Er waren 42 personen aanwezig. Aan het begin van het officiële gedeelte sprak op verzoek van het bestuur als eerste Marcel Toebak een in memoriam uit aan de vorige maand overleden Ab Pouwels, erelid van onze vereniging. Nadat de voorzitter Louis Pet zes andere overledenen had gecommoreerd, was er vooral aandacht voor de financiële toestand van de vereniging. De kascontrolecommissie had alle cijfers in orde bevonden en gaf de nieuwe penningmeester een compliment voor zijn werk aan de jaarrekening en de begroting. Penningmeester Herman Engelen gaf aan dat hij dit jaar een tekort van 500 euro verwacht. De contributie blijft ongewijzigd.

Namens de pr-commissie liet Betty Daniels weten dat de locatie van het Dagje Uit waarschijnlijk zal wijzigen. In plaats van naar Delft zal het eind augustus richting Leiden of Amersfoort gaan. De leden zullen binnenkort op de hoogte gesteld worden.

Na de vergadering gaf Paul Mostert een presentatie over de geschiedenis van elektronisch publiceren bij Elsevier, in het bijzonder over ScienceDirect.

Zorginstituut luidt de noodklok

Zorginstituut Nederland luidt de noodklok over de zorg. Het is een campagne gestart om de zorg rigoureus te veranderen. Als dat niet gebeurt, zal de zorg helemaal vastlopen, doordat die onbetaalbaar zal worden en door gebrek aan personeel. Als we nu niet ingrijpen, dan gaat over twintig jaar een derde van ons inkomen op aan zorg. Oorzaken zijn onder meer vergrijzing, chronische ziekten en duurder wordende geneesmiddelen, maar ook een verslechterende leefstijl.

In een rapport van afgelopen september liet de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) al een soortgelijk geluid horen. Over 40 jaar zullen de uitgaven voor de zorg zijn verdrievoudigd. Die toename is groter dan de verwachte gemiddelde economische groei. Met andere woorden: de zorg dreigt onze welvaartsgroei op te gaan eten. En terwijl nu 1 op de 7 mensen in de zorg werkt, zou dat over 40 jaar 1 op de 3 mensen moeten worden. Dat is gewoonweg niet haalbaar.

Frankrijk kampt nu al met een groot personeelstekort in de zorg, waardoor mensen niet geholpen kunnen worden op de Eerste Hulp. Eind mei moest zelfs een ziekenhuis sluiten omdat behandeling door gebrek aan personeel niet gegarandeerd kon worden.

Het zorginstituut lanceert een campagne om een ingrijpende verandering teweeg te brengen. De focus ligt daarbij op passende zorg. Dat wil zeggen het vermijden van onnodige behandelingen en onderzoeken, het stimuleren van preventie door enerzijds een andere manier van financieren door de zorgverzekeraars en anderzijds het bevorderen van samenwerking tussen zorgaanbieders, gemeenten, jeugdzorg, scholen en andere publieke of maatschappelijke organisaties.

In gesprek met... Marcel Toebak

De redactie in de persoon van Hiske Gerbrandy ontmoet Marcel - eindelijk kan het weer - in levende lijve bij Brasserie De Kromme Does in Hoogmade. Het is heerlijk weer en het gesprek ontspint zich op het terras in het zonnetje. Van tevoren heeft de interviewer te verstaan gekregen dat Marcel liever geen vragen heeft, maar zijn eigen verhaal wil vertellen.

De interviewer is er eerder. Marcel noemt dat een 'Marcelletje' zoals Jacob Schoenmaker van SPEO dat noemde: vroeg komen om een strategische plaats te hebben tijdens een vergadering. Hij heeft een lijstje bij zich als geheugensteuntje, met data en functietitels e.d. "Ik ben een structureel mens".

Loopbaan voor Elsevier

Eigenlijk wilde ik geschiedenisleraar worden. Ik lees nu bijvoorbeeld een boek over de kruistochten vanuit de visie van Arabieren en een vanuit die van westerse wetenschappers.

Ik deed allerlei financiële opleidingen; ik ben een echte stapelaar. Ik ben van de Mulo gestuurd vanwege mijn lage cijfers; via Ulo, MEAO, MBA, SPD1 en 2, werd ik accountant-administratieconsulent. Ik deed orderadministratie bij handelsfirma Kimman, daarna nacalculaties bij bouwbedrijf Nederhorst, administratie bij een transportbedrijf en een tentenfabriek, en was controleleider IAD bij SHV. Elke keer als ik een diploma haalde en niet gelijk opslag kreeg, ging ik ergens anders solliciteren.

Loopbaan tijdens Elsevier

In 1979 werd ik gevraagd als controleleider bij Elsevier, door Albert Niekamp. Wat verdien je, vroeg hij. Je krijgt het dubbele! En ik wilde graag buitenlands werk gaan doen. Daar trof ik mijn kanjer-collega Ger de Rooij, met wie ik nog altijd afspreek. En Wim Honsbeek die mij aanmoedigde: "je kunt het". Mijn loopbaan verliep vrij flitsend: gevraagd door Theo van der Raadt om de fusie te doen van EWU en NOHUM tot PSED, in 1989 groepscontroller Elsevier Science, en in 1991 financieel directeur ES na de overname van Pergamon Press. Die functie dankt Marcel indirect aan Prof. Vinken: want Marcel kreeg een aanbod van Joop van den Ende, en heeft nog altijd een brief van Vinken met "bewondering voor mijn

werk bij de overname van Pergamon" en een concurrerend aanbod. In 1999 werd hij financieel directeur van EBI, met Frans Visscher als CEO.

Marcel: "Ik ben geen typische accountant die op alle slakken zout legt. Je moet meedenken met het bedrijf. Ik ben ook niet zo'n taalwonder (nu heet dat dyslexie), maar heb altijd prima secretaresses gehad. Ik denk aan Cora Lowie (helaas overleden), Margot Berkvens, An van Grieken. Ik heb nog steeds contact met die fantastische meiden. En diverse oud-collega's spreek ik 1 of 2 keer per jaar."

Jij bent iemand die een broertje dood heeft aan 'bazen'. De term "dikke nekken" valt enkele keren tijdens dit interview. Hoe deed je dat eigenlijk bij Elsevier toen je directeur werd?

Doorheen laveren. Je eigen zin doen, wat ik dacht dat goed was. Bij Elsevier was er minder hiërarchie. Na de fusie met Reed werd er verwacht dat je deed wat je gezegd werd. Hoe ik dat deed? Laveren. "The most blunt Dutchman", noemde de Reed HR-man mij. Ik was geliefd bij mijn eigen mensen (de redactie bevestigt dit). Ik werd vijf maal herkozen in het bestuur pensioenfonds vanuit de deelnemers. De Engelsen konden niet geloven dat ik als directeur zo populair kon zijn.

Pensioenfonds Elsevier en Holding

Eind 80-er jaren ben ik begonnen als bestuurslid van SPEO, benoemd door de Raad van Deelnemers. Ook werd ik gevraagd voor de accountantscontrole van de Holding in Neuchâtel, Zwitserland, door Rinse de Jong, concerncontroller. Ik werkte met Han van 't Veer en met Theo Klein; de laatste zat in Zwitserland. Bert Beets was de belegger van Elsevier en zat ook in de beleggingscommissie van SPEO. Hij was de kampioen beleggen in vastrentende waarden en verdiende veel geld voor het pensioenfonds. Na de

fusie met Reed werden de beleggingen uitbesteed aan externe beleggingsfirma's. Verkeerde beleggingen in bedrijfsobligaties en verpakte Amerikaanse hypotheekleningen leidden onder meer tot korting op de pensioenen. Andere redenen waren de Elsevierianen die steeds ouder werden terwijl de sterftetafels daarvoor nog niet waren aangepast, en de verlaging van de rekenrente waardoor onze reserves ontoereikend werden. We hebben het allen gevoeld.

Na Elsevier

Ik was net met pensioen en werd door Martin Mos al weer terug gevraagd om projecten te komen doen. Ik was gewend om 70 uur per week te werken maar nu wilde ik rustiger aan doen. Ik deed nog enkele jaren de administratie van IPRO (International Publishing Rights Organisation) met Eefke Smit, van STM met Herman Spruijt, en van Subito. Ik bleef lid van de beleggingscommissie van SPEO en trad toe tot het bestuur van het pensioenfonds van uitgeverij Brill (met Herman Pabbruwe). Tot enkele jaren na mijn pensioen was ik lid van de PvdA-fractie in de gemeente Rijnwoude.

Privé heb je best wat voor je kiezen gekregen

Het overlijden van mijn jeugdliefde Jos in 2002. We leerden elkaar kennen toen zij 18 en ik 20 was, en

trouwden 2 jaar later. Jos had nog toestemming van haar ouders nodig. Zij overleed totaal onverwacht, tijdens een fietstocht naar Santiago de Compostela. Ik heb nog geprobeerd haar te reanimeren. Ik had een cursus gedaan nadat een maat van mij op het voetbalveld onwel was geworden. De interviewer herinnert zich Jos' begrafenis nog goed, heel Elsevier was aanwezig om de laatste eer te bewijzen.

In 2005 ben ik getroffen door een herseninfarct. Direct gaan oefenen en de linkszijdige verlamming is vrij aardig verdwenen. Ik kan niet meer voetballen of skiën maar voor de rest doe ik overal aan mee. Ik heb inmiddels een nieuwe heup, en mijn knie doet het nog met een injectie. Tegen mijn tennismaten zeg ik altijd: "ik heb blijkbaar hersens, anders had ik geen herseninfarct gehad".

Wat doe je nu? Ben je gelukkig?

Ja, met Marianne. We kennen elkaar nu 18 jaar. Ik zei tegen haar: wij gaan samen geschiedenis maken. Marianne is gek van Japan en zij heeft Ryoji Fukada ontmoet, samen met mij. We namen hem mee naar het Sieboldhuis in Leiden, dat veel voorwerpen beheert uit de Japanse geschiedenis die Japan zelf niet meer heeft na de bombardementen in de oorlog. Wij wonen niet samen. Om het jaar beslist een van ons waar we naar toe gaan op vakantie. Ik ben gisteren teruggekomen van een door mij gekozen 14-daagse

Over de "Elsevier van analoog naar digitaal" serie

Dit is het derde artikel in een reeks waarin ik wil vertellen hoe Elsevier de overgang heeft gemaakt van een grote wetenschappelijke uitgever waarin alles draaide om papier en print, naar een moderne elektronische aanbieder van wetenschappelijke data en allerlei bijbehorende diensten. [PM]

TULIP (The University Licensing Program)- vervolg

In de vorige nieuwsbrief schreef ik over het ontstaan van het TULIP-project; ditmaal wil ik ingaan op wat het project opleverde.

Elsevier en de deelnemende negen universiteiten in het project kwamen overeen dat Elsevier verantwoordelijk was voor het beschikbaar maken van artikelen in elektronische vorm, en dat de universiteiten hun bibliotheeksystemen zodanig zouden aanpassen om complete artikelen elektronisch te kunnen opslaan en beschikbaar stellen aan hun gebruikers, min of meer een afspiegeling van de traditionele (print-)rolverdeling tussen uitgevers en bibliotheken.

Het bleek in het begin van de jaren 90 van de vorige eeuw nog helemaal niet makkelijk te kiezen hoe dat beschikbaar maken zou kunnen gebeuren. Er waren wel een aantal hulpmiddelen beschikbaar als Telnets, Gopher en X-Windows maar die waren allemaal nogal beperkt voor wat werd nagestreefd. Met de ene tool kon je wel "grasduinen" maar geen pagina's makkelijk tonen, een ander had heel zware rekenkracht nodig, voor sommige was een heel specifieke universiteits-netwerkinfrastructuur nodig die niet overal aanwezig was, etc.

> vervolg van pag.4

rondreis Israël/Jordanië/Palestijnse gebieden. Ik krijg alleen maar meer sympathie voor de Palestijnse zaak. Gedurende de coronatijd gingen we met de camper in NL op reis. Over twee weken reis ik met kleindochter Josanne via Lissabon naar Mexico. Ik reis niet meer via de VS want ik raak altijd geïrriteerd door de stomme vragen van de douane. Elk (klein)kind (ook die van Marianne) krijgt een reisje met (o)pa, naar bestemmingen als Noord-Korea (met dochter Mascha), TransSiberië-express (met dochter Camilla). Vrijdag ga ik mijn dochters Rotterdam laten zien. We hebben afgesproken bij de "Patatzak" (de Rotterdamse bijnaam van het CS).

Tim Berners-Lee heeft in 1990 het World Wide Web met hypertext gedefinieerd en de allereerste web browser (NCSA *Mosaic*) kwam in de jaren daarna beschikbaar. Dat bleek een schot in de roos want daarmee bleek veel mogelijk dat we nodig hadden. In 1993-1994 werden dan ook alle eerdere prototypes overboord gezet en gingen de ontwikkelaars zich met web-interfaces bezig houden. Tijdens TULIP's looptijd hadden we ieder jaar een bijeenkomst van een week georganiseerd voor die ontwikkelaars, waarin allerlei ervaringen werden uitgewisseld en er een geweldige kruisbestuiving van ideeën plaatsvond. Dit had tot gevolg dat de negen bibliotheekinterfaces op elkaar gingen lijken met vrijwel dezelfde functionaliteit van bladeren en zoeken door tijdschriften, edities en artikelen. Diezelfde functionaliteit werd meegenomen toen we later *ScienceDirect* begonnen te ontwikkelen, en is in wezen nu nog steeds aanwezig in *ScienceDirect*.

Het oorspronkelijke idee om artikelen toe te voegen aan bestaande bibliotheeksystemen bleek veel complexer dan eerst werd aangenomen. Die systemen werkten maar met kleine hoeveelheden informatie tegelijk (een elektronische bibliotheekkaart is nauwelijks meer dan een kilobyte groot), maar nu nam een artikel vele megabytes in beslag (meer dan een factor duizend groter) in een tijd dat opslag duur en netwerktransmissie traag was. Het kwam regelmatig voor dat een wekelijkse levering van nieuw materiaal door Elsevier een "disk full" situatie opleverde, waarvoor weer van alles moest worden geregeld en uitgebreid.

Ondanks dat iedere TULIP-implementatie veel dataopslag en netwerkverkeer (en dus geld) kostte was één van de voornaamste klachten van gebruikers dat het "niet genoeg" was. Er waren slechts 42 tijdschriften aanwezig (alleen die van Elsevier), en die gingen slechts een paar jaar terug in de tijd. Voor alle andere tijdschriften

of oudere edities moest men alsnog naar de bibliotheek. Wilde een TULIP-systeem de moeite waard zijn voor een wetenschappelijk gebruiker, dan moesten alle tijdschriften in zijn vakgebied aanwezig zijn, liefst ook die in aanpalende vakgebieden (de wereld werd steeds meer multidisciplinair), en minstens 10-20 jaar terug gaan (maar liever nog alle jaren).

Complete pagina's tonen op een beeldscherm was traag; beeldopbouw in die tijd duurde in elk geval veel langer dan snel bladeren in een papieren tijdschrift. Dat kwam voornamelijk doordat alle (grote) pagina's steeds vanaf een centrale server in de bibliotheek moesten komen en via het campusnetwerk moesten worden overgebracht. Technieken zoals netwerk caching (= lokaal kopiëren bewaren als die ook al eerder waren opgevraagd) bestonden nog niet op een volwassen niveau. Ook het printen van elektronische pagina's op dure centrale laserprinters (men wilde toch van papier kunnen lezen) bleek ook vrij problematisch. Later zou de oplossing met Acrobat PDF files (in 1993 gelanceerd, te laat om meegenomen te worden in het project) een betere oplossing blijken voor multi-pagina bestanden waarin makkelijk voor- en achteruit kon worden gebladerd, en die vanaf een PC konden worden afgedrukt op inmiddels betaalbaar geworden decentrale laserprinters.

Zoeken in vrije tekst is nauwelijks ontwikkeld door de bibliotheekontwikkelaars; men concentreerde zich op het doorzoeken van de "head"-informatie (artikeltitel, samenvatting, auteurs, etc.) die bij ieder artikel werd meegeleverd. De volledige tekst van artikelen (die wel werd geproduceerd vanuit het OCR proces) konden de gebruikers helaas niet doorzoeken, wat eveneens een struikelblok bleek.

Door de opzet van het productieproces van TULIP (geprinte edities werden gescand tot pagina-beeldbestanden), kwamen de elektronische files altijd later in de bibliotheek aan dan het geprinte nummer. Dat wekte bevreemding op bij de gebruikers, die verwachtten dat artikelen veel eerder zouden arriveren dan het fysieke product.

Aan het einde van het project erkenden alle universiteiten dat ze onderschat hadden hoe ingewikkeld het bouwen van hun lokale TULIP-sys-

Paul Mostert werkte vanaf 1983 tot zijn pensionering in 2021 bij Elsevier Science aan allerlei projecten op het grensgebied tussen uitgeven en technologie. Hij heeft meegewerkt aan TULIP en was lid van de ScienceDirect en Scopus ontwikkelteams.

teem zou zijn, en hoe afwijkend van het onderhouden van hun reguliere bibliotheeksystemen. Het was duidelijk geworden dat de opzet met een diversiteit aan lokale systemen (ofte wel iedere universiteit zou een lokaal TULIP-achtig systeem ontwikkelen en onderhouden) te duur en complex zou zijn, en veel meer expertise zou vereisen van bestaande bibliotheekontwikkelaars.

De oorspronkelijke aanname zoals gesteld in het TULIP initiatief, namelijk dat in de elektronische toekomst bibliotheken hun printcollecties konden omzetten naar elektronische collecties, bleek een horde te ver, maar zonder een project als TULIP was dat niet zo duidelijk boven tafel gekomen. Toch gingen enkele bibliotheken door na afsluiting van TULIP in 1995. Zij trachtten ook tijdschriften van andere uitgevers te laden, maar kregen materiaal aangeleverd dat een totaal andere structuur had dan wat Elsevier als standaard had ontwikkeld en waarvoor allerlei conversieprogramma's zouden moeten worden gebouwd. Geen enkel systeem is uiteindelijk het prototype-stadium ontstegen.

De bal lag toch bij grotere uitgevers, die het zich konden veroorloven geïntegreerde elektronische publicatie- en distributiesystemen te bouwen en te onderhouden. Dit zou voor Elsevier uitmonden in de lancering van *ScienceDirect* in 1997. Hierover meer in het volgende artikel in deze serie.

Reacties zijn welkom op
paul.mostert@outlook.com

Elsevier: Jan van Galenstraat (3)

Willeke Casteren van Cattenburch heeft herinneringen aan haar eerste jaren in dienst van Elsevier op schrift gesteld. Dit is de vijfde aflevering.

De kunst doet zijn intrede bij Elsevier Science

Onze prachtige behuizing aan de Jan van Galenstraat telt in 1965 inmiddels drie etages. Het open trappenhuis is royaal opgezet en iedere etage beschikt daar over een gezellig zitje, alleen op de eerste etage voorzien van een reproductie. De verder kale muren zouden zeer gebaat zijn met enige aankleding. Sinds mijn schilderen bij Gerrit van 't Net (1960) leer ik steeds meer kunstenaars kennen die maar wat graag een of meer kunstwerken bij ons zouden willen ophangen, al dan niet tegen een vergoeding. Ik klim dus in de pen en stuur een gloedvol memo naar de directie. De heer Verleur stuurt me een vriendelijk doch vooralsnog afwijzend antwoord, met het oog op diefstal en mogelijke verzekeringsproblemen, maar opent wel een veelbelovend perspectief. Het in aanbouw zijnde, tien etages hoge nieuwe Elseviergebouw (dat in mei 1973 officieel zal worden geopend, Prins Bernhard en zo), krijgt op de tiende etage aan de westzijde een 'multi-purpose' ruimte, die ook afsluitbaar is. Daar zouden dan eventueel tentoonstellingen kunnen plaatsvinden en hij komt hier later op terug. Wat een vooruitzicht!

Inmiddels verschijnt James Kels in december 1970 op het toneel, als aanvulling van de directie. James is een heel toegankelijk iemand en als we elkaar tegenkomen hebben we het eigenlijk bijna altijd over kunst. Ik zal hem vast verteld hebben over de kale muren die me zo hongerig aankijken en eigenlijk schreeuwen om een kunstwerk. Hij komt met de suggestie om als bedrijf lid te worden van de door Pieter Kooistra in 1955 opgerichte Stichting Beeldende Kunst (SBK), aan de Amstel. Na een ballotage kunnen kunstenaars daar hun werk inbrengen en de SBK zorgt voor promotie en uitleen van deze werken. Pieter had er genoeg van om met een bakfiets door Amsterdam te fietsen om zo te proberen zijn schilderijen aan de man te brengen, dus gooide hij het over een heel andere boeg! Een geweldig en zeer doeltreffend initiatief dat inmiddels in Nederland en wellicht ook daarbuiten navolging vond. Voor degene die hier niet mee bekend is, enige uitleg: als particu-

lier of als bedrijf wordt je SBK-lid, voor een bedrag afhankelijk van je behoefte aan kunst. Van dit bedrag wordt 75% per jaar geboekt als jouw kooptegoed! Dus uiteindelijk kan je met je kooptegoed kunst aanschaffen, nadat je dit op je gemak hebt kunnen uitproberen. Ieder half jaar mag je de door jou uitgezochte kunstwerken ruilen voor een nieuwe selectie.

Elsevier werd inderdaad lid, een kunstcommissie werd in het leven geroepen en de organisatie van het geheel kwam bij mij te liggen. Ik heb heel lang leuk samengewerkt met Jan Willem Dijkstra en Lilian Oosterbaan (AZ). Twee keer per jaar togen we naar de Amstel om nieuw werk uit te zoeken. Uiteraard alleen voor de openbare ruimten, niet voor directiekamers of zo. De jongens van de technische dienst hielpen met het ophalen, het ophangen en het weer terug brengen van het werk om dan met de nieuwe selectie terug te komen. Vooral toen gebouw JH klaar was, werd het echt menens. De plekken waar kunst kwam te hangen werden bepaald, vooral daar waar veel personeel kwam, zoals in het restaurant, de wandelgangen en op de muren tegenover de liften en op de muren tegenover de glazen verbindingsgangen tussen JL en JH op de eerste, tweede en derde etage. Er kwam nogal wat commentaar los op de eigentijdse kunst waaruit wij een keuze hadden gemaakt, zo van: "nou mijn zusje kan het beter" of "het hangt zeker op z'n kop", maar kleurrijk en afwisselend was het en het zorgde voor menige discussie, ook tijdens de lunch. Ik herinner me nog een groot doek dat - eventueel - als een sekssymbool kon worden gezien maar de directie heeft me nooit gevraagd het te verwijderen.

Na de fusie met North-Holland Publishing Company (NOHUM, 1970) was een naamsverandering noodzakelijk, namelijk van ESP in ASP: Associated Scientific Publishers en meer naamsveranderingen zouden nog volgen! Het bleek dat ik daar een evenknie had in de persoon van Els Kouthoofd, directiesecretaresse. Zij was namelijk op de Keizersgracht ook met kunst bezig, voor-

namelijk litho's, zeefdrukken en etsen van bevriende kunstenaars en er werd ook leuk verkocht. Later meer daarover.

Het afscheid van Piet Bergmans

Het onvermijdelijke stond te gebeuren, onze directeur de heer Piet Bergmans ging op 1 januari 1971 met pensioen en Otto ter Haar nam na jarenlange voorbereiding het stokje van hem over. Heel jammer natuurlijk dat PB wegging maar hij bleef beschikbaar als adviseur en omdat hij in ons pand een kamer tot zijn beschikking kreeg om rustig te kunnen werken aan zijn Memoires, zijn visie en terugblik op het ontstaan en groei van de EPC, zagen wij hem nog een aantal jaren door het pand lopen of kwamen hem zelfs in de lift tegen. Met Otto aan het roer kregen we wederom een heel menselijke, dynamische en boeiende leider die ons met veel inspiratie en duiding voorging.

Op 8 januari 1971 werd voor PB

een groots afscheid georganiseerd voor het personeel van de EPC, in het restaurant op de eerste etage. Bij een afscheid hoort ook een cadeau namens ons allen, een boek wellicht? Het werden er drie en het betrof een heel speciale uitgave, heel zwaar ook, maar helaas weet ik na al die jaren nu geen titel meer noch de auteurs. Otto had die uitgezocht, net op de markt verschenen, zodat PB het nog niet had, en hij had ook bedacht dat ik het dan maar moest aanbieden, met speech en al. Dat was natuurlijk even peentjes zweten, niet alleen om de tekst rond te krijgen maar die dan ook nog uitspreken en tevens het cadeau aanbieden. Maar in alles gaf Otto je zelfvertrouwen en op een foto van dit gebeuren kun je aan Otto zien dat ik het er goed vanaf heb gebracht. Veel festiviteiten volgden nog, zoals bijvoorbeeld de afscheidsreceptie voor de uitgeverswereld in een zaal van het Amstelhotel, een week later. Mij viel de 'eer' te beurt om op het receptieboek te mogen passen.

Zie voor alle genoemde personen de eerdere bijdragen van Willeke CvC. Meer foto's uit haar persoonlijke collectie zijn op onze website te vinden.

Reacties:
fam.casteren@home.nl

wordt vervolgd...

< Willeke CvC biedt het cadeau aan.
Op de achtergrond Otto ter Haar.

De aanwezigen luisteren naar het dankwoord van PB.

Afscheid van hr. P. Bergmans (1965?). Vlnr: Otto ter Haar, P. Bergmans, Willeke Casteren

Een Oostzaanse winkelier

Het was op de hoek van de Kerkstraat en de Kerkbuurt in Oostzaan waarin het begin van de vorige eeuw iemand woonde die het initiatief heeft genomen om een winkeltje te beginnen waar levensmiddelen verkocht zouden worden. De eigenaar was in 1865 geboren en begon op 22-jarige leeftijd met het winkeltje in het centrum van het dorp. Hij was daar ook nogal actief in en samen met zijn echtgenote produceerde hij diverse levensmiddelen.

Initiatief zat in hem en niet alleen verkocht hij in Oostzaan maar ging hij ook samenwerken met winkeliers in de omgeving. Dit alles ontwikkelde zich goed en na verloop van tijd nam hij het initiatief om vanuit Oostzaan te verhuizen naar Zaandam. Op de plek waar dit alles in Oostzaan was ontwikkeld – hoek Kerkstraat-Kerkbuurt – werd een nieuwe winkel gebouwd die vanaf dat moment de belangrijkste levensmiddelenwinkel van het dorp was.

Maar de tijd gaat voort. De gemeente Oostzaan ontwikkelt zich en op enig moment verhuist de levensmiddelenwinkel naar de Klaverweide en in de oude winkel komt een Italiaanse Pizzeria. Zo rond het begin van deze eeuw veranderde het Oostzaanse centrum radicaal. Er werd een nieuw gemeentehuis gebouwd waarin zich enkele winkels bevinden en een theaterzaal. Een vroegere school die in het centrum stond werd afgebroken en ter plekke verzezen enkele woningen en winkels. Het centrum van het dorp – dat nog steeds een zelfstandige gemeente is met nog geen 10.000 inwoners – veranderde radicaal.

Dat alles vroeg wel de nodige tijd, maar het eindresultaat was dat er nieuwbouw plaatsvond die vandaag de dag het centrum van Oostzaan bepaalt. Om Oostzaan op te stuwen in de vaart der volkeren werden er plannen gemaakt ten aanzien van de bewoonbaarheid en de verplaatsing van bedrijven. En zo vertrok ook een plaatselijke drukkerij naar een andere locatie in het dorp. Ook een door een Oostzaner ontwikkeld bedrijf, oorspronkelijk gevestigd in het Noordeinde, vertrok naar het gebied aan het Zuideinde aan de rand van Tuindorp Oostzaan. Oostzaan groeide en niet alleen in het centrum.

En die oorspronkelijke kruidenier op de hoek van de Kerkstraat en de Kerkbuurt groeide uit tot een wereldwijd bedrijf dat vandaag de dag de hoofdvestiging in Zaanstad heeft en diverse winkels en vestigingen in het buitenland, waaronder de Verenigde Staten. En dat als gevolg van die actieve Oostzaner, die in 1865 dat oorspronkelijke initiatief had genomen. Wie dat was ...? Dat was Albert Heijn.

Albert Heijn was getrouwd met Neeltje de Ridder. Albert moet een uiterst actieve Oostzaner zijn geweest, niet alleen op het gebied van de vervaardiging en distributie van levensmiddelen, maar ook als oprichter van de plaatselijke muziekvereniging Concordia. Hij had een broer Gerrit Heijn die een tuinderij had en het is niet uitgesloten dat voor de verkoop van zijn gekweekte groenten zijn broer in aanmerking kwam.

Het aantal Albert Heijn winkels in Nederland is niet meer te tellen, het aantal werknemers is vandaag de dag 110.000 En dat alles dankzij die inventieve Oostzaner...

De oorspronkelijke winkel met het gezin van Albert Heijn.

Jan de Waal

j.waal96@chello.nl

Perikelen van een forens

In de 60er jaren zocht Elsevier iemand voor de functie 'declarant'. Ik werkte toen als assistent inkoper bij een groothandel in huishoudelijke artikelen, belast met onder meer import. De heer Blankwater zag wel wat in mij. En toen Gebr. Van Leer mij niet wilde laten gaan, wist hij dat op te lossen. Ik kwam te werken op het kantoor van de boekenafdeling van Kees Belleman.

Mijn tijd als forens vanuit Heiloo was aangebroken. Met de tram vanaf het Centraal Station naar de Jan van Galenstraat viel qua reistijd behoorlijk tegen. Kees, woonachtig bij mij in de buurt, bleek deze afstand op de fiets te overbruggen. Goed voorbeeld doet volgen, dus ik fietste met hem op. Wat ik me daarmee op de hals haalde... Kees reed als een bezetene door het Amsterdamse verkeer, en wist een korter 'binnendoortje'.

Terug moest het traject ook in tempo worden afgelegd, want mijn fiets moest nog gestald en mijn trein vertrok stevast van het verst gelegen perron. En als ik de trein miste, zat ik minstens een half uur op een vaak kil perron zonder wachtkamer.

Het trainen was niet echt ideaal. Zo als een ieder bekend, loopt het bij de NS niet altijd op rolletjes. Vaak vertragingen, in de winter door bevroren wissels, in de herfst door de bekende bladeren op de rails. Ik herinner mij bijv. een treinreis die ter hoogte van Krommenie niet verder kon. Wij werden verzocht uit te stappen en te wachten. In de vrieskou geen lolletje; mijn tenen begonnen te protesteren in mijn schoenen. En reed er een volgende trein binnen, dan was deze natuurlijk stampvol en begon het dringen voor een (staan)plaatsje. Koud en laat kwam je dan in niet al te beste stemming thuis.

Het alternatief diende zich aan in de vorm van eigen vervoer. Dagelijks heen en weer met de auto naar Amsterdam gaf de nodige vrijheid, maar bleek ook aardig in de papieren te lopen. Met enkele Elsevierianen die bij mij in de buurt woonden, bleek carpoolen een optie. Na enig onderzoek vond ik dhr. Nat, die dagelijks hetzelfde traject Heiloo-Castricum-Beverwijk-Amsterdam v.v. aflegde, bereid om om-de-week te rijden, met medepassagier Rina Terstall.

Aan de Jan van Galenstraat was parkeren geen probleem. Tussentijds werkte ik een periode op de Keizersgracht en moest noodgedwongen terugvallen op de trein. In die tijd hadden we reeds variabele werktijden maar je mocht pas na 17.05 uur vertrekken. En om de trein te halen moest ik om 17.00 uur weg. Dus haalde ik in de pauze snel een broodje in de Wolfenstraat, en werkte door. Echter, de heer Baltzer maakte een aanmerking over deze 5 minuten. Dus, toen bleek dat hij mij in mijn pauze wel eens vragen stelde, liet ik hem wachten tot een later tijdstip.

Ik herinner mij één voorval waarbij carpoolen niet probleemloos verliep. We reden, in mijn nieuwe Citroën AMI Break, in een file langs het Noordzeekanaal richting Amsterdam met kort voor mij een grote vrachtwagen die het uitzicht nogal belemmerde. Ondanks de file konden we pittig doorrijden. Plots zie ik remlichten opdoemen, en besluit naar de berm uit te wijken. Twee zielen één gedachte, mijn voorganger maakte een identieke manoeuvre en mijn auto belandde tegen de achterkant van de vrachtwagen. Total loss. Wel all risks verzekerd gelukkig, maar dat wil niet zeggen dat je er zonder kleerscheuren vanaf komt.

Tom ten Hoop

Grote verzameling foto's toegevoegd aan website

Via webmaster Paul Klein kwam de redactie ervan op de hoogte dat er in januari en februari een grote verzameling foto's was toegevoegd aan de pagina's met nostalgische foto's op de VGEO-website, afkomstig van Ralph Lupton. De redactie besloot eens bij Ralph navraag te doen.

Hoe is dit zo gekomen?

Ik was de zolder aan het opruimen en vond verschillende oude sigarenkistjes, vol met oude foto's. Een van de dozen bevat enkele honderden foto's – een mengsel van foto's die ik zelf heb gemaakt tijdens het werken bij Elsevier en van anderen die ik heb verzameld. Ik begon bij de redactie van het tijdschrift Biochimica et Biophysica Acta in 1971. In 1972 bestond het tijdschrift 25 jaar en om dat te vieren zijn wij [Professor Slater (BBA-hoofd-redacteur), het BBA-secretariaat en de Redactie et al.] voor een dagje uit met de bus gereden naar Antwerpen. Dit waren de eerste foto's uit mijn werklevens bij Elsevier. Vanaf die tijd heb ik foto's gemaakt en verzameld van afscheids- en jubileumfeesten, borrels (waarvan vele plaatsvonden in de toenmalige BMP/BMD), dagjes uit en andere evenementen. Het overgrote deel van de collectie is van collega's van de afdelingen Redactie en Productie, gaande van EWU, ASP, BMP, BMD, ESP, etc. tot CAM en mijn eigen afscheidsborrel in juni 2015 (de foto's beslaan de jaren 1972 – 2015).

Je kende natuurlijk de collectie nostalgische foto's op onze website?

Zeker, ik ben nu vijf jaar lid van de VGEO en lees de Nieuwsbrief met veel plezier (natuurlijk!) en haal her-

^ Zo is het begonnen.

< Ralph in 1977

inneringen op aan de goede oude tijden, al bladerend door die nostalgische fotopagina's op de website. Er zijn duizenden foto's om uit te kiezen – de vroegste gaat terug tot 1959! Het kwam bij me op dat mijn eigen fotocollectie misschien interessant zou zijn voor andere VGEO-leden (en ex-collega's).

Heb je de foto's zelf gescand?

Nee, ik nam contact op met Paul Klein, die mij enorm heeft geholpen bij het voorbereiden van vele foto's voor de website door ze in te scannen (de enige digitale foto's die ik had waren van halverwege de jaren negentig). Het was een hele klus om honderden afgedrukte foto's (van wisselende kwaliteit) gescand te krijgen, maar Paul deed het geweldig. De volgende taak was om zoveel mogelijk namen toe te kennen aan degenen die op de foto's staan – in sommige gevallen na 50 jaar – geen gemakkelijke onderneming. Als er iemand is die naar deze foto's kijkt en een fout in de naamgeving ziet of een 'onbekende' herkent, neem dan contact op met Paul Klein zodat hij dit kan corrigeren en/of bijwerken.

De pagina van VGEO nostalgische foto's is te vinden op:

<https://www.vgeo.nl/nostfotos.php>

IN MEMORIAM

Het volgende lid is ons ontvallen:

Mevr. M.J. (Marja) Momber, Purmerend.